

FOLKLOR VE BİÇEMBİLİM*

Folklore and Stylistics

Dr. Öğr. Üyesi Taner TURAN**

ÖZ

Folklorik metinlerde anlamın nasıl üretildiği ve temsil edilen değerlerin üretilen anlam çerçevesinde nasıl biçimlendiğini pek çok yönden incelemek olasıdır. Biçembilimin başta önceleme olmak üzere, yineleme, sapma ve koşutluk gibi kavramları folklor söylemi dâhilinde ele alınabilir. Söz konusu yaklaşım folklor söyleminin ve dolayısıyla folklorik metinlerin bağlaşıklığı ve tutarlılığıyla yakından ilgili olup folklorun işlevselliğinin ortaya konulmasına yardımcı olmaktadır. Söylem(e) olarak folklor çerçevesinde bağlaşıklık, temelde folklorun (folklorik bir içeriğin) ifade biçimindeki biçimsel tercihler arasındaki uygunluk anlamına gelirken tutarlılık, söz konusu içeriğin hem anlam hem de kullanım bakımından birbirleriyle uygun şekilde kullanılması anlamına gelir. Folklorik içeriğin hem gösteren hem de gösterilen bakımından uyumlu ve ilişkili olduğunu araştırmak biçembilimin alanına girer ve biçembilimin verilerinin kullanılmasını gerektirir. Biçembilimin verileri bu perspektifte, folklor da dâhil olmak üzere pek çok alana uygulanabilir, çünkü biçembilim bir folklor içeriğinin özgül yanlarının ortaya konulmasına yardımcı olur. Folklorun bir söylemi ve bu söylem dâhilinde bir biçimi mevcuttur; biçimsel bir sorgulama folklorun içeriğinin işlevlerini nasıl yerine getirdiğini ortaya koymaya yönelir. Folklor ve biçembilim arasındaki ilişki de tam olarak bu noktada başlar. Söz konusu ilişki hem metinsel (gösteren) hem de bağlamsal (ve gösterilen) düzlemde biçembilim aracılığıyla incelenebilir. Hem metinsel hem de bağlamsal düzlemde araştırılacak folklor ve biçembilim ilişkisi, biçembilimin verilerinin alana uyarlanarak kullanılmasını gerektirir. Bu doğrultuda folklor söyleminde biçembilimin dile ilişkin yöntemsel verilerini anlambilimsel (çünkü biçim anlam üretir) bir bakış açısıyla da değerlendirmek yerinde olur. Biçembilim kavramlarının anlambilimsel bir bakış açısıyla kullanımı, anlam ve biçim arasında bir bağ kurulmasına olanak sağlayarak metnin farklı (hem gösteren hem de gösterilen) düzlemlerde çözümlenmesine; doğal olarak önceleme kavramının şemsiye terim olarak devreye girmesine kapı aralar. Çünkü önceleme, bir metnin hem anlatım hem de içerik düzlemlerinde incelenmesini ifade ederek anlamın hem yüzey yapıda hem de derin yapıda nasıl üretildiğini ve folklorik değerlerin nasıl aktarıldığını ortaya koyar. Böylece öncelemenin bağlaşıklığı ve öncelemenin tutarlılığı kavramlarını folklor söylemi ve folklorik metinler bağlamında konumlandırmak olasıdır. Folklor bağlamında öncelemenin bağlaşıklığı kavramı, folklorun ifade biçiminin anlatımın biçimi kavramı aracılığıyla incelenmesine olanak sağlayarak temelde yineleme ve koşutluk kavramlarını öncelemenin bir parçası hâline getirir. Söz konusu durum Bascom'dan hareketle folklorun eğlence-eğlendirme ve eğitim işlevinin görünür kılınmasını sağlar. Öncelemenin tutarlılığı ise folklorik değerlerin birer *folklorbirim* olarak birbirlerine nasıl eklenip anlamın nasıl üretildiğini ifade ederek içeriğin biçimi kavramını etkinleştirir. Bu noktada biçembilim kültürün onaylanması ve kabul edilmiş davranış örüntülerini sürdürmek işlevlerinin derin yapıdaki görünürlüğünü ortaya koyar. Bu çalışmada biçembilimin temel kavramları, folklorik metinlerde anlamın nasıl üretildiğini ve folklorik metinlerin tutarlılığını ortaya koymak amacıyla anlambilimsel bir düzlemde kullanılmış, biçimsel düzlemde ve biçimsel olarak folklorik değerlerin birbirleriyle olan mantıksal ilişkisi araştırılmıştır. Bu bağlamda türkü, atasözü, efsane gibi folklorik metinlerden örnekler seçilerek biçembilim kavramlarının folklorik metinlerde nasıl kullanılabileceği ifade edilmiş, anlam ve biçim arasındaki ilişki folklor söylemi dâhilinde araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Biçembilim, önceleme, yineleme, koşutluk, folklor söylemi.

ABSTRACT

It is possible to investigate how meaning is created in folkloric texts in a variety of ways, as well as how the values represented are shaped within the context of the meaning created. The folklore discourse can deal with stylistic concepts like foregrounding, repetition, deviation, and parallelism. The method under consideration is closely related to the cohesion and coherence of folklore discourse and, consequently, folkloric texts, and it aids in illuminating the functionality of folklore. In the context of folklore as discourse, cohesion essentially refers to the stylistic compatibility of folklore's (folkloric content) modes of expression. Contrarily, coherence refers to the use of the content in a manner that is consistent with one another in terms

* Geliş tarihi: 15 Ağustos 2023 - Kabul tarihi: 28 Şubat 2024

Turan, Taner. "Folklor ve Biçembilim" *Milli Folklor* 141 (Bahar 2024): 30-41

** Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, tanerturan@osmaniye.edu.tr, Osmaniye/Türkiye, ORCID ID: 0000-0003-4747-2331.

of usage and meaning. The study of the compatibility and relationships between signifier and signified in folkloric content belongs to the field of stylistics and calls for the use of stylistics-related data. According to this viewpoint, stylistic data can be used in a variety of fields, including folklore, as stylistics aids in highlighting the distinctive features of folklore content. Folklore has a discourse and a style within this discourse; an analysis of the style tends to show how the functions of the folklore's content are carried out. Exactly at this point, the connection between folklore and stylistics is established. Stylistic analysis of the relationship in question can be done on the textual (signifier) and contextual (and signified) levels. It is necessary to use stylistics data by modifying it for the field in order to study the relationship between folklore and stylistics on both the textual and contextual levels. From a semantic standpoint (since style creates meaning), it would be appropriate to assess the methodological data of stylistics related to language in folklore discourse in this regard. The establishment of a connection between meaning and style through the use of stylistic concepts from a semantic perspective enables the text to be analyzed on various (both signifier and signified) planes; naturally, this permits the concept of foregrounding to be used as a hypernym. Due to the way that foregrounding expresses the examination of a text on both the expression and content planes, it reveals how the meaning is produced in both the surface and the deep structure as well as how folkloric values are communicated. In the context of folklore discourse and folkloric texts, the concepts of cohesion of foregrounding and coherence of foregrounding can thus be positioned. Since the concepts of repetition and parallelism are essentially a part of foregrounding, the concept of coherence of foregrounding in the context of folklore enables the analysis of the form of expression of folklore through the concept of the form of expression. According to Bascom, this situation highlights the role that folklore plays in entertainment and education. On the other hand, the coherence of foregrounding activates the idea of the form of content by illustrating how folkloric values are expressed to one another as folkloremes and how meaning is created. At this point, stylistics reveals the intricate structure of the roles that affirm culture and uphold customary behavior. In this study, the fundamental ideas of stylistics were used in a semantic plane to show how meaning is produced in folkloric texts and the coherence of folkloric texts. Additionally, the logical relationship of folkloric values with each other in a formal plane and stylistically was analyzed. In this study, the logical relationships between folkloric values in a formal plane and stylistically were investigated, and the basic concepts of stylistics were used in a semantic plane to reveal how meaning is produced in folkloric texts and the coherence of folkloric texts. In this context, examples from folkloric texts such as folk songs, proverbs, and legends were selected and it was expressed how stylistic concepts could be used in folkloric texts, and the relationship between meaning and style was investigated within the folklore discourse.

Keywords

Stylistics, foregrounding, repetition, parallelism, folklore discourse.

Giriş

20. yüzyıldan sonra üzerinde yapılan çalışmaların ve uygulamaların arttığı ve çeşitlendiği bir alan olan biçembilimin verileri, günümüzde birçok alanda kullanılmaktadır. Modadan resme, resimden heykele, heykelden edebiyata pek çok sanatsal alanda biçembilimsel çalışmalar yapılmaktadır. Bunların yanı sıra Burke'ün (2014) editörlüğünü yaptığı *The Routledge Handbook of Stylistics* (Tr. Biçembilimin El Kitabı) başlıklı çalışmaya bakıldığında, pedagojik biçembilim, feminist biçembilim, bütüncü biçembilimi (İng. Corpus stylistics), eleştirel biçembilim, vb. kavramlar altında çalışmalar yapıldığı da görülmektedir. Bunun temel nedeni her bir sanatçının, hatta her bir alanın kendince bir biçeme sahip oluşu ve bu biçemin kendine özgü ayırıcı özelliklerinin olması bu çeşitliliği doğrular niteliktedir. Bu noktada folklor ve biçembilim ilişkisini ortaya koymak, folklorik-biçembilim kavramını öne çıkarmak adına ilk olarak biçembilim ve biçem kavramlarını, ardından biçembilim kavramlarının folklorik metinlerin çözümlenmesinde nasıl kullanılabileceği üzerinde düşünmek gerekir.

Biçembilim, temelde herhangi bir metnin (metin türünün) biçimini inceler. Bir metnin biçiminin incelenmesi de belli yerleşik kavramlar üzerinden gerçekleştirilir. Böyle bir incelemede çoğunlukla biçembilimin şu temel kavramları öne çıkarılır: Yineleme, koşutluk, sapma ve önceleme.

Biçembilimsel bir sorgulamada dilbilimin kavramsal alanından yararlanır. Örneğin Saussure'ün (1985) dil/söz ayrımı biçembilimin yönelimini anlamamıza olanak

sağlar. Biçembilim incelemeleri öncelikle “söz” düzleminde gerçekleştirilir, “söz” kavramı aracılığıyla biçemin kendine özgü yanları ortaya konur. Biçembilim ve folklor arasındaki ilişki önce bu noktada kurulur. Bir folklor söyleminde söz, yerel olana karşılık gelir (Aktulum 2013: 10) ve yerel olan da kendine özgü biçem(ler)e sahiptir. Bu noktada biçembilim ve folklor ilişkisi biçem kavramı dâhilinde genişletilebilir.

Biçem kavramı temelde çok yönlüdür. Biçem, “dilini belirli bir bağlamda, belirli bir kişi tarafından, belirli bir amaç için vb. nasıl kullanıldığını” (Leech ve Short, 2007: 9) ifade eder. Leech ve Short’un *Style in Fiction* (Tr. Kurmacada Biçem) başlıklı çalışmasından alıntılanan bu biçem tanımında “dilini belirli bir bağlamda” kullanılması ifadesi, folklorun “söz” kavramı dâhilinde ele alınıp bir bağlam içerisinde yerelleştirildiğini gösterir. Çünkü biçem ve bağlam arasında güçlü bir ilişki vardır ve biçembilimciler bu noktada ortam (İng. Register) kavramını vurgularlar. Çünkü biçem ve anlam büyük ölçüde toplumsal bir bağlama bağlı olup birbirleriyle ilişki içerisindedirler. Biçembilimciler bu durumu “ortam”¹ kavramıyla ifade ederler (Gibbons ve Whiteley 2018: 68). Folklorik metinlerin ortam kavramı dâhilinde kullandığı biçemler, yerellik kavramı doğrultusunda değişiklik göstermektedir. Çünkü ortam, belirli bir kullanım durumuyla (belirli iletişimsel amaçlar dâhil) ilişkili bir değişkendir. Bir ortamın tanımı üç ana bileşeni kapsar: Durumsal bağlam, dilsel özellikler ve ilk iki bileşen arasındaki işlevsel ilişkiler (Biber ve Conrad 2009: 6). Biçembilimciler de bu iki bileşen arasındaki işlevsel ilişkileri biçembilimin temel kavramları aracılığıyla yapısal bir bakış açısıyla incelerler. Ancak biçembilim verilerinin daha çok folklorun yazılı ürünleri üzerine uygulanabildiğini söylemek gerekir.

Biçembilimin folklorun yazılı ürünlerine uygulanması antropolojik folklorcular ve yapısal folklorcuların çalışmaları aracılığıyla gerçekleştirilir. Bu noktada Franz Boas, Sally Snyder, Roger D. Abrahams, Simon J. Bronner, Melville Jacobs, Marcel Jousse gibi isimlerin çalışmaları önemlidir. İlk olarak Franz Boas, motiflerin sık sık yinelenmesinin ve beğenilmesinin nedenini ritmik tekrar olarak gösterir, çünkü ona göre yapılan derlemelerin temelinde sabit biçimsel tercihlerin önemi büyüktür (1925: 332). Nitekim Snyder’ın belirttiği gibi folklorcu, belirli bir gelenekten gelen bir halk edebiyatı bütününe inceleyebilir ve genellikle bunlar arasında motifler aracılığıyla bir dizi bağlar kurabilir, ayırıcı özellikleri belirleyebilir (1968: 237). Böyle bir sorgulama yapısal bir perspektifte biçembilimin verileri kullanılarak gerçekleştirilir. Folklorun retorisi üzerinde duran Abrahams da geleneksel olan bir ifade biçiminin çözümlenmesi için biçem kavramını öne çıkarır. Ona göre her bir folklorik ürün/metin, herhangi bir sanat eserinde² olduğu gibi, tutarlı ve canlı görünmeleri için yönlendirilir (1968: 145). Özellikle yazılı folklorik ürünlerin/metinlerin bu şekilde yönlendirilmesi, folklorun toplumsal praksisin önemli bir örneği olmasından kaynaklanır ve bu nedenle folklor, biçimler, ritimler ve duyular içeren etkinlikler olarak incelenir (1988: 96). Bütün bu görüşler yapısal folklorla birlikte bir yöntem dâhilinde ele alınır. Melville Jacobs ve Marcel Jousse’un çalışmaları bu bakımdan önemlidir.

Jakobs, yazınsal biçemin özelliklerinin toplamının her zaman ayrıntılı bir makro yapı oluşturduğunu belirtir. Bu sebeple folklorik bir metnin biçimini incelemek için, bir alan araştırmacısı aynı tür birimleri ve birim sınıflarını belirlemelidir (1966: 423). Marcel Jousse’un koşutluk kavramından hareketle oluşturduğu ritmik şemalar da aynı düşünce yapısının bir ürünü olarak folklor ve biçembilim arasındaki ilişkiyi kuvvetlendirir (2015: 250-265). Folklor ve biçembilim arasındaki ilişki folklorun işlevleriyle de kurulur.

Bascom'a göre folklorun dört işlevi vardır: Eğlenme-eğlendirme, kültürün onaylanması, eğitim işlevi, kabul edilmiş davranış örüntülerini sürdürmek (Bascom 2019: 78-81). Buna göre folklorik metinlerin kendi söylemi dâhilinde sahip olduğu biçem, anlatım düzleminde eğlenme-eğlendirme ve eğitim işlevlerinin incelenmesini sağlar. Yine bu söylem dâhilinde içerik düzleminde kültürün onaylanması ve kabul edilmiş davranış örüntülerini sürdürmek işlevleri folklorik metinlerin derin yapısını teşkil eder. Bu noktada biçembilimin temel kavramlarının folklor ile olan ilişkisi üzerinde derinleşmek gerekir, çünkü dilbilim ile yakın ilişki içerisinde olan biçembilim, dilbilim ve folklor arasındaki bağlantıdan yararlanarak folklorik-biçembilimin meydana gelmesine olanak tanır.

Biçembilimsel incelemelerin çoğunda şu kavramların öne çıkarıldığı açıkça görülmektedir: Yineleme, sapma, koşutluk ve önceleme. Bu bağlamda ilk üç kavramı önce biçembilim dâhilinde tanımlamak ve ardından folklor ile olan ilişkisini bir tablo ile göstermek mümkündür:

Kavram	Biçembilimsel Anlamı	Folklorik-Biçembilimsel Anlamı
Yineleme	Sesbirimin, biçimbirimin veya sözcükbirimin aynı birim dâhilinde yinelenmesidir.	Folklorik düzlemde yineleme kavramı iki farklı şekilde anlaşılmaktadır. Bu noktada anlatım ve içerik düzlemi kavramlarından hareketle yineleme öncelikle biçembilimdeki anlamıyla kullanılır. Ancak folklorun temelinde yer alan yineleme farklı gösterge alanlarında bir folklorbirimin yinelenmesi olarak incelenir. Bu da folklor bağlamında belirgin bir dilsel yapının var olduğunu ortaya koymaktadır.
Sapma	Dilin kurallarına uymayan herhangi bir birime atıf yapmak adına kullanılır.	Folklorik anlamda sapma, folklor dizgesi içerisinde folklorik değerlerin bilinenden farklı anlambilimlerle yüklenmesi şeklinde tanımlanır.
Koşutluk	Aynı yapısal modelin yinelenmesi şeklinde oluşur.	Folklorik metinlerde aynı yapısal modelin sıklıkla yinelenmesi ve bir koşutluğun var olduğu görülmektedir. Buna göre folklor bağlamında koşutluk, farklı yapısal modellerin aynı ya da farklı gösterge alanlarında benzer ya da yakın anlamlı bir biçimde, sözcük olarak yinelenmesi şeklinde tanımlanır.

Tablo 1: Biçembilim ve Folklor Arasındaki Kavramsal İlişki

Tablo 1'de yer alan kavramları bir bütüncü hâlinde ele almak adına biçembilimin önceleme kavramını şemsiye terim olarak benimsemek doğru olur. Temelde önceleme, kabul edilen kod bağlamında dilin iletişim kaynaklarının genişletilmesidir (Leech 2013:

30) ve çoğunlukla yazımsal veya estetik amaçlar doğrultusunda tercih edilir. Simpson iki tür önceleme olduğunu belirtir: Normdan sapma ve yinelenen anlatım kalıpları (2004: 50). Simpson'un tanımı öncelemenin diğer biçembilimsel araçları da içerisinde barındırdığını ve anlama gönderimde bulunduğunu gösterir. Bu durum standartlaşmanın dışına çıkıldığını ve folklorik değerlerin metinsel ve bağlamsal düzlemde öncelenebileceğini gösterir. Çünkü her bir önceleme, sapma, yineleme ve koşutluğu bünyesinde barındırabilir. Bu koşullar altında yapılacak bir folklorik-biçembilimsel incelemede önceleme bir şemsiye terim olarak belirlenir ve söz konusu kavramlar bu terim altında iki farklı şekilde kullanılarak folklorik değerlerin nasıl oluşturulduğu üzerinde durulur. İki farklı şekil dâhilinde ise bağlaşıklık ve tutarlılık kavramları önem kazanır.

Folklorik bir metnin bir dizgeye sahip olduğu, bu dizgenin tutarlılığı ve bağlaşıklığı olduğunu belirtmek gerekir. Önceleme bir şemsiye terim olarak biçembilimin kavramlarını bünyesinde barındırdığından öncelemenin bağlaşıklığı (ing. Cohesion of foregrounding) ve öncelemenin tutarlılığı (İng. Coherence of foregrounding) kavramları öne çıkmaktadır. Bu noktada bağlaşıklık ve tutarlılık kavramları üzerinde kısaca durmak yerinde olur, çünkü bu iki kavram anlamın nasıl aktarıldığını ortaya koymak adına birbirleriyle ilişkilidir ve birlikte çalışırlar (Clark 1996: 51).

Uyumluluk olarak da tanımlanan bağlaşıklık, folklorik bir metinde var olan biçemsel ilişkilere gönderimde bulunarak en temelde folklorun eğlenme-eğlendirme ve eğitim işlevlerinin öne çıkmasını sağlar. Ancak bu kavram, söylem içerisinde birbirlerine bağlı olan birtakım öğelerin yorumlandığı yerde ortaya çıkar (Halliday ve Hasan 1976: 4). Bundandır ki bağlaşıklık, dilbilgisel özelliklerin birbirleriyle olan ilişkilerine odaklanarak yüzey yapı kavramına ve anlatımın biçimine odaklanır. Folklorik bir dizge içerisinde bağlaşıklık, folklorik unsurların birbirleriyle olan biçemsel ilişkisinin ortaya konulmasını sağlar. Bu bakımdan özellikle biçemsel unsurların öne çıkarıldığı türkü, mâni, atasözleri, vb. folklorik metinlerde güçlü bağlaşıklık ilişkisi öncelemeyi meydana getirmektedir.

Tutarlılık ise "metnin/söylemin derin yapısında kavram ve bağlantılardan oluşan bütünlük; metni oluşturan yedi temel öğeden birisi" (İmer vd. 2019: 39) şeklinde tanımlanır. Alıntılanan tanımda derin yapı kavramının öne çıkarıldığı açıktır ve bu bağlamda tutarlılık, folklorun kültürün onaylanması ve kabul edilmiş davranış örüntülerini sürdürmek işlevlerine gönderimde bulunur. Derin yapı kavramının öne çıkarılması metinde bulunan mantıksal öğelerin bir araya gelerek tutarlılığı sağlamasından kaynaklanır ve folklorik düzlemde içeriğin biçiminin çözümlenmesine olanak sağlar.³ Ancak folklor söylemi bağlamında öncelemenin tutarlılığı düşünüldüğünde, folklorik metinlerde yer alan folklorik değerlerin anlambilimsel bir düzlemde öne çıkarılması olarak anlaşılır. Folklorik metinlerde de aynı şey geçerli olup metinlerin folklorik değerini bu bağlamda çözümlenmek olasıdır. Bu doğrultuda öncelemenin bağlaşıklığı ve öncelemenin tutarlılığı kavramları ışığında yineleme, koşutluk, sapma gibi biçembilimsel araçlar ele alınıp folklorik metinlerde folklorik değerlerin nasıl öncelendiği gösterilebilir.

1. Öncelemenin Bağlaşıklığı ve Folklor

Öncelemenin bağlaşıklığının yüzey yapıda oluşturulan biçemsel ilişkilerin birbirleriyle etkileşime girmesi sonucunda oluştuğu üzerinde durulmuştur. Bu durum göstergebilimsel bir düzlemde dizimselliği ifade etmektedir, çünkü dizimsellik doğrusal bir düzlemde oluşturulmuş ilişkiler ağına gönderimde bulunur (Greimas ve Courtés 1982: 328) ve bu ilişkiler ağının anlam-biçem ilişkisi içinde incelenmesi öncelemenin bağlaşıklığı kavramına dikkati çeker. Biçemsel ilişkinin anlamın oluşmasına katkıda bulunması Verdonk'un belirttiği gibi mimesis kavramını düşündürür. Verdonk, biçemin an-

lamı taklit ettiği veya canlandırdığı üzerinde durarak dilde beş düzenleme düzeyinin var olduğunu belirtir: Anlambilim (İng. Semantic), sözcük bilgisi (İng. Lexix), sözdizimi (İng. Syntax), sesbilim (İng. Phonology) ve yazıbilim (İng. Graphology) (Verdonk 2013: 12). Bu düzeyler arasında kurulan biçimsel ilişki bir bütün olarak bağlaşıklık kavramıyla ifade edilmektedir ve folklorun yazılı ürünleri bu ilişkiden yararlanmaktadır. O hâlde folklorik bir metinde öncelemenin bağlaşıklığı, biçembilim kavramlarının önceleme kavramı altında ele alınıp incelenebilir, çünkü öncelemenin bağlaşıklığı da biçimsel öğelerin eklenip hangi anlamı öncelediğini ortaya koyar. Buna göre özellikle yineleme ve koşutluk kavramlarını folklor söylemi bağlamında göz önünde bulundurmak gerekir.

Folklorun doğası gereği yineleme kavramı yalnızca metin içi bir unsur olmaktan çıkar, göndergesel bir işleve sahip olup metnin dışına gönderimde bulunarak kültürel belleğin oluşmasına ve değerlerin halk arasında yer etmesine katkıda bulunur. Söz konusu durum folklorun eğlenme-eğlendirme ve eğitim işlevinin yapısını ortaya koyar. Böylece biçembilim ve folklor arasında kurulan bağ kuvvetlenir ve yüzey yapı kavramı dâhilinde öncelemenin bağlaşıklığı kavramı altında incelenebilir. Çünkü öncelemenin bağlaşıklığı, bağlaşıklık kavramını indirger. Önceleme kavramının temelinde bulunan biçim-anlam ilişkisi, öncelemenin bağlaşıklığı kavramı altında birbirlerini tamamlar. Yineleme kavramının da bu doğrultuda kullanılması yerinde olur. Folklorik metinlerde öncelemenin bağlaşıklığının nasıl inşa edildiğini metinsel bağlamda göstermek için türküler öne çıkarılabilir, çünkü “türkülerin özünü musiki teşkil eder. Musikisiz güfte düşünülemez” (Elçin 2010: 195). Bu bağlamda türküler, biçembilimsel incelemeler için zengin kaynaklardır ve birçok biçembilimsel aracın türkülerde kullanıldığı kolaylıkla görülebilir. Bu bağlamda örnek olarak Âşık Mahzuni Şerif’in *Çeşm-i Siyahım* türküsü alıntılanabilir:

- “(1) İşte gidiyorum çeşm-i siyahım
- (2) İşte gidiyorum çeşm-i siyahım
- (3) Önümüze dağlar sıralansa da sıralansa da
- (4) Sermayem derdimdir servetim ahım
- (5) Karardıkça bahtım karalansa da
- (6) Sermayem derdimdir servetim ahım
- (7) Karardıkça bahtım karalansa da” (1998).

Biçembilim bağlamında türkü ele alındığında yinelemenin yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu noktada yineleme türlerinin sesbilimsel, biçimbilimsel, sözcükbilimsel ve sözdizimsel olarak Verdonk’tan hareketle dilin farklı düzeylerine gönderimde bulunduğu göz önünde bulundurularak yukarıdaki alıntı bir okumabirimi olarak kabul edilebilir. Bu bağlamda öncelemenin bağlaşıklığını folklorik değerlerin öncelenmesi olarak ele almak adına biçimbilimsel yinelemeler önemli araçlardır. Biçimbilimsel yinelemeler kendi içerisinde şu şekilde sınıflandırılır: Bağlaç yinelemesi, önyineleme, ardyineleme, kıvrımlı yineleme, tırmanma, zıt yapıli yineleme, çaprazlama, çok ekli yineleme, ikizleme, koşut (paralel) yineleme, çapraz yineleme, ek yinelemesi (Öznlü 1997: 103-110). Çalışmanın sınırları gereği bütün bu yineleme biçimlerini tanımlamak mümkün değildir. Bundandır ki alıntılanan türküde kullanılan biçimbilimsel yinelemeler üzerinde durulabilir. Folklorik metinlerde yineleme çeşitleri özellikle türkü gibi türlerde iç içe geçer. Önyineleme, ardyineleme, sözcük yinelemesi ve ek yinelemesi bu bakımdan öne çıkar. *Çeşm-i Siyahım* isimli türküde 1-2, 4-6, 5-7 numaralı dizeler yinelemekte ve ahenkle birlikte anlamı kuvvetlendirmektedir. Bu noktada sözcüklerin görevleri ve ek yinelemeleri üzerinde durmak daha doğru olur, çünkü öncelemenin

bağlaşıklığı ve yineleme arasındaki ilişki düşünüldüğünde önce sözcük ve biçimbirim düzeyinde bir inceleme gerçekleştirmek gerekir.

Türküde yer alan anlatı, benöyküsel anlatıcı aracılığıyla aktarılır. Bu durum türkünün geneline de bakıldığında eklerin kullanımı ve yinelenmesi şeklinde görülür. Birinci tekil kişi eki ve birinci tekil kişi iyelik eklerinin yoğun bir şekilde kullanıldığı ve yinlendiği açıktır. Bu yineleme, metindilbilimsel bir perspektifte bağlaşıklığa gönderimde bulunur ve öznel dil kullanımını öne çıkarır. Ancak bu kullanımlar, anlambilimsel bir perspektifte ele alınıp sözcük düzeyinde bir inceleme yapıldığında sözcüklerin yineleme aracılığıyla gelenekle bağ kurduğunu gösterir. *Çeşm-i siyahım* sözcük grubu, *sermaye*, *ah* ve *baht* sözcükleri ayrılık izleği çerçevesinde âşık ve sevgiliye gönderimde bulunur. Bu da her sözcüğün dizimsel düzlemde özellikle biçimbirimler aracılığıyla birbirleriyle ilişki kurması aracılığıyla vurgulanır. Böylece anlam, biçimsel düzlemde öncelenir ve metnin bağlaşıklığı da biçimsel unsurların yinelenmesi aracılığıyla kurulur. Âşığın sermayesi derdi, servetiye ahıdır. Âşık, sevgiliden ayrı düşmüştür ve bu ayrılığın özne üzerinde yarattığı etki biçimsel tercihler aracılığıyla kuvvetlendirilmiş, yinlemeler aracılığıyla kalıcılığı artırılmıştır. Nitekim sesbirimlerin, eklerin yinelenmesinin yüzey yapıda sözcüklerin birbiri arasındaki hem anlamsal hem de biçimsel ilişkinin güçlenmesini sağladığı son derece açıktır.

Sözdizimsel düzlemde ise bu boyut yapısal olarak şartlı birleşik cümlelerin yinelenmesiyle sağlanır: “İşte gidiyorum çeşm-i siyahım/Önümüze dağlar sıralansa da/.../Sermayem derdimdir servetim ahım/Karardıkça bahtım karalansa da”. Söz konusu şartlı birleşik cümle yapısı, âşığın her koşulda içerisinde bulunacağı rolden uzaklaşmayacağını ortaya koyarak öncelemeye sebebiyet verip öncelenmenin bağlaşıklığını meydana getirir. Böylece ortam kavramından hareketle biçem ve anlam arasında bir ilişkinin var olduğu, türkülerin önemli izleklerinden biri olan âşık-sevgili ilişkisinin biçimsel düzlemde öncelendiği ve aktarıldığı görülür.

Koşutluk kavramı da yüzey yapı ve derin yapıda kendisini göstererek öncelemeyi oluşturur. Bu bağlamda atasözleri örnek olarak gösterilebilir, çünkü atasözleri temelde ideal hayatı hedeflemektedir (Gönen 2011: 105). Bundandır ki atasözleri çoğunlukla yol gösterici olduğundan “halkın tarihini, gelişme evrelerini, hayat tarzını, dünya görüşünü, inanç ve itikadını, gelenek ve göreneğini ve diğer konuları yansıtan, müstesna değere sahip hazinedir” (Çobanoğlu 2004: 27). Atasözünün bu şekilde tanımlanması, kısa biçim olarak atasözünün kendi içerisinde, kendine özgü bir biçime sahip olduğunu gösterir. Bu noktada biçembilimsel bir araç olarak koşutluk, atasözünde anlamın aktarılmasında önemli bir rol oynar ve bunu örneklendirmek adına şu iki atasözü alıntılanabilir:

“Az kazanan çok kazanır, çok kazanan hiç kazanır.

Kavakta nar olmaz, kötülerde ar olmaz”

İnceleme nesnesi hâline getirilen atasözlerindeki koşutluk, sözdizimsel düzlemde değerlendirilebilir. Çünkü burada koşutluk öncelenmiş düzenliliğin (İng. Foregrounded regularity) oluşmasına olanak sağlayarak kullanılan dil bağlamında daha fazla düzenliliği öne çıkarır ve inceleme bağlamında bu durum öncelenmiş düzenlilik olarak adlandırılır (Leech 1969: 62). Bu bağlamda iki atasözünün de yapısal bakımdan sıralı cümle olduğu ve bu cümle yapısına atasözlerinin pek çoğunda rastlandığı söylenebilir. Çünkü atasözlerinin göndergeselliği öğretici, yol gösterici ve “eğitici” boyutuyla yakından ilgilidir. Söz konusu durum benzer cümle yapılarının sıklıkla kullanılmasını sağlar. İlk atasözüne bakıldığında cümlelerin öğelerinin benzer biçimde yinlendiği ve koşutluk oluşturulduğu görülür. “Az kazanan-çok kazanan (insan)” sıfat-fiil grupları özne, “çok-

hiç” zarf tümleci ve “kazanır” ise yüklem olarak dizimlenmiştir. Böylece ögelerin sırası arasındaki koşutluk bağlaşıklığı oluşturmuştur: Ö + ZT + Y/Ö + ZT + Y. Ek olarak az/çok, çok/hiç anlamsal koşutluğu meydana getirir. Bu yapı da “kazanır” yüklemiyle pekiştirilerek hem sözcük hem de ek yinelemesi aracılığıyla genel-geçer bir yargı ortaya konulur. Aynı durum ikinci atasözünde de mevcuttur. Kavakta/kötülerde yer tamlayıcısı, nar/ar özne ve olmaz sözcüğü yüklemeleri oluşturur. Kavakta nar olmasının imkansızlığı kötülerde ar olmamasıyla karşılaştırılarak metaforik bir söylem elde edilir. Bu söylemin elde edilmesi folklorun eğlenme-eğlendirme ve eğitici işlevlerinin öncelemenin bağlaşıklığı dâhilinde incelenebileceğini gösterir. Bu doğrultuda metaforik söylem tek bir yapı üzerinde bir araya gelerek yinelemenin ötesine geçip koşutluğu oluşturur. Söz konusu koşutluk yüzey yapıda öncelemeyi meydana getirerek anlam ve biçem arasında öncelemenin bağlaşıklığı kavramı altında bir bağ kurulduğunu gösterir. Bu bağın oluşturulmasının temelinde folklorik değerlerin yineleme ve koşutluk aracılığıyla öncelenmesi vardır.

2. Öncelemenin Tutarlılığı ve Folklor

Öncelemenin tutarlılığı kavramı, derin yapı kavramına gönderimde bulunarak temelde anlamsal yapıların birbirlerine nasıl eklemlendiğini ve metinde anlamın çerçevesinin nasıl çizildiğini gösterir. Bağlaşıklığın aksine tutarlılıkta dizisellik ön plandadır. Dizisellikte dikeyliğin ön planda oluşu, dizisel düzlemde yer alan varlıkların arasındaki işlevlerin bağıntılar olmasını sağlar (Greimas ve Courtés 1982: 224) ki bu nedenle metnin incelenmesinde anlamsal yapılar arasındaki ilişki önem kazanır. Bununla beraber anlamsal yapıların kendi arasında bir bağıntı oluşturması, folklorik metinlerde folklorik değerlerin öne çıkarılmasına olanak sağlar. Bu bağlamda söylemsellik kavramını göz önünde bulundurarak metinde yer alan anlamsal yapıların birbirlerine nasıl eklemlendiği üzerinde durmak yerinde olur, çünkü tutarlılıkta anlamsal ögelerin doğrudan birbirlerine eklemlendiği ve bunun biçembilimin derin yapısını oluşturduğu bilinmektedir. Bu durum anlamın retoriği kavramına da açıkça gönderimde bulunmaktadır. Öncelemenin tutarlılığı başlığı altında gerçekleştirilecek biçembilimsel bir inceleme anlamın retoriğinin araştırılmasını içerir, çünkü retorik örgütlenme ilkesi “verili bir kültürün temelinde, onun her bir aşamasını ona tabi olanlar için semiyotik bir gizeme çevirerek yer alır” (Lotman 2012: 64-65). Lotman’ın semiyotik bir gizem göndermesini açıklamak için “folklor söylemi” kavramı göz önünde bulundurulabilir.

Söylem, “tümce sınırlarını aşan, tümcelerin birbirine bağlanması açısından ele alınan sözcü” (Vardar vd. 2002: 179) olarak tanımlanır. Tümcenin sınırlarının aşılması, söylemin farklı alanlarla ilişkiye girmesini sağlar. Bunların başında ise edimbilim gelir. Bu bağlamda söylem, anlambilim ve edimbilim kavramları aracılığıyla anlamlandırılabilir. Çalışmanın sınırları dâhilinde biçembilimsel bir bakış açısıyla ele alınan folklor söylemi üzerinde de anlambilim ve edimbilimin belirleyici olabileceği belirtilmelidir. Bu noktada Van Dijk’ın söylem ve tutarlılık arasındaki ilişkiye dair fikirleri aktarılabilir. Ona göre iki tür tutarlılık söz konusudur: Dar ve geniş. Dar olarak dile getirilen tutarlılık, bir metin dizisinde yer alan cümleler arasındaki ikili ilişkiler olarak tanımlanırken geniş tutarlılık ise bir söylemin izleği, düşünsel sonucu veya özüne odaklanarak söylemi bir bütün olarak ele alır (1981: 268). Öncelemenin tutarlılığı da izleğin anlamsal yapılar aracılığıyla nasıl oluşturulduğunu incelerken geniş tutarlılığa odaklanır ve tam da bundan dolayı folklor söyleminin yapısı gereği edimbilim ile ilişki kurulabilir, çünkü folklor söylemi temelde etkisöz edimi üzerinden hareket eder.

Austin’e göre bir şey söylemek ya da bir şeyler anlatmak, alıcılar üzerinde bir etki yaratabilir, alıcıları ikna edebilir ve işte bu edime etkisöz denir (2017: 122) ve Lot-

man'ın kastettiği retorik örgütlenme ilkesiyle yakından ilişkilidir. Folklor söyleminde de etkisözün metinlerde yer alan anlamsal retorik bağlamında yoğun bir şekilde kullanıldığı görülür, çünkü folklorik metinler/ürünler halk arasında aktarılır ve aşağıda alıntılanan efsaneler gibi insanlar üzerinde bir etki yaratmayı amaçlar. Bu sebeple öncelemenin tutarlılığı anlamsal yapıların birbirlerine eklenmesiyle anlambilimle, bir izlek ve fikir oluşturup etki yaratması bakımından edimibilimle bağlantı kurar ve yapıların birbirlerine eklenerek söylemi oluşturması bakımından biçembilimin verileriyle incelenebilir. Bu bilgiler ışığında ve ortak yönlerine dikkati çekerek şu üç efsaneyi alıntılanmak yerinde olur:

“Keşap’ın Yolağzı Köyü’nde eskiden beri insanlar ava çok düşkündür. Burada hala av deyince kimse yerinde duramaz. Bu köyde bir akşam yedi arkadaş sabahtan ava gitmeyi kararlaştırırlar. Bunlardan biri o gece şöyle bir rüya görür:

Kızanca da yatan şehit karşı tepelerin birinde yatan bir evliyaya seslenerek, ‘Köylüler sabahtan ava gitmeye karar verdi. Ne yapalım?’ diye sorar. Evliya, ‘Boynuzu kırık, sağ gözü kör tekeyi kurban verin, gitsin.’ der. Ardından Kızanca’daki şehit, ‘Bir tekeye kanmazlarsa ne yapalım?’ diye sorar. Bunun üzerine evliya, ‘Bir tekeye kanmazlarsa, kar çığını koy verin gitsin.’ der.

Bu rüyayı gören kişi ava gitmekten vazgeçer. Sabahleyin rüyasında gördüklerini arkadaşlarına anlatır ve onlara da gitmemelerini söyler. Bunun üzerine bir kişi daha ava gitmekten vazgeçer. Kalan beş arkadaş ava giderler. Dağa vardıklarında önlerine bir teke çıkar ve tekeyi vururlar. Tekenin yanına vardıklarında, boynuzunun kırık, sağ gözünün de kör olduğunu görürler. Arkadaşlarının rüyasının çıkması üzerine, beş kişiden ikisi ava devam etmeyecek geri döner.

Kalan üç arkadaş ava devam eder. Bunlar gördükleri bir elik keçiyeye tam ateş edecekleri sırada üzerlerine gelen bir çığın altında kalarak ölürler. Bu çevrede halk elik keçilerin evliyaların malı olduğuna ve onlar tarafından korunduğuna inanır.

(...)

Aşağıboynuyogun Köyü, Gelivera Çayı’nın dik yamaçlarına kurulmuş bir köydür. Bu köyün sırtını yasladığı dağlarda sürmeli gözlü, çatal boynuzlu elik keçiler yaşar. Bu keçilerin erenlerin malı olduğuna ve onlara zarar verenlere beddua, koruyanlara da dua ettiklerine inanılır.

Yıllar önce şiddetli bir kış olur. Geceli gündüzlü yağan kar, evlerin saçaklarına kadar çıkar. Yolun sokağın izi kalmaz her taraf bembeyaz olur. Böyle bir günde dağlarda aç kalan yedi-sekiz elik keçi gelip köydeki çobanlardan birinin ağılına girer.

Sabahleyin koyunlarını yemlemeye gelen çoban, elik keçileri görünce sevincinden ne yapacağını şaşırır. Hemen komşulara haber verir. Bütün köylü elik keçileri kesip etini paylaşmaya karar verirler. Tüm köylü bir araya toplanıp elik keçileri yakalayarak hepsini keserler. Akşam olunca eti kazana koyarlar. Tam bu sırada dağdan kopan büyük bir çığ köyün üstüne gelip, hepsini alıp götürür. Orada bulunanlardan hiç kurtulan olmaz.

Burada, erenlerin elik keçileri kesenler için beddua ettiğine ve onların dualarının kabul olmasından dolayı da bu insanların bu şekilde cezalandırıldıklarına inanılır.

(...)

Güce’de hiç çocukları olmayan yaşlı bir karı -koca varmış. Bunlar kimseye muhtaç olmadan kendi hallerinde yaşayıp gidermiş. Yaşlı adam bazı zamanlar ava gider, ne vurursa evine getirip karısıyla birlikte yemiş.

Bu adam bir gün yine ava gitmiş ve iki tane elik keçi vurmuş. Adam vurduğu keçileri eve getirmiş ve karısıyla birlikte yemişler. Bunun üzerine karı-koca konuşamaz olup tıpkı keçiler gibi bağırılmaya başlamışlar. Adam ve karısı ölünceye kadar bu durumdan kurtulamayıp bu şekilde yaşamışlar” (Gökşen 1999: 167-170).

Alıntılanan efsanelerin ortak noktası elik keçilerdir. Bu bağlamda elik keçiler, anlatılar içerisinde bir değer nesne olarak kurgulanmıştır. Anlatıların temelinde elik keçiler ve evliyalar arasında kurulan bir ilişkinin var olduğunu gözden uzak tutmamak gerekir, çünkü elik keçilerin evliyaların malı olduğuna inanılır ve bu nedenle elik keçilerin avlanması insanın başına kötülükleri musallat eder. Böylece metinde birbirlerine eklemelenen ilk temel karşıtlık iyilik/kötülük olarak belirir. İyilik/kötülük karşıtlığı, evliya/insanlar karşıtlığının eklemelenmesiyle somutlaşır ve daha tutarlı hâle gelir. İkinci efsane bir kenara bırakıldığında ise av, eylem olarak belirerek anlatının başlatıcısı olur. Böylece anlambilimsel açıdan bir mantık inşa edilir. İnşa edilen mantık elik keçinin bir işleve sahip olmasından kaynaklanır. Bu işlev kültürün onaylanması ve kabul edilmiş davranış örüntülerini sürdürmek işlevlerine gönderimde bulunur. Levi-Strauss'un belirttiği gibi "söylenlerde ya da törelerde geçen her hayvanı, her bitkiyi, her taşı göksel cisim ya da doğal olguyu kesinlikle belirlemek yetmez, bir anlamlandırma dizgesi içinde her kültürün bunlara verdiği işlevi de bilmek gerekir" (2016: 86). Burada elik keçinin işlevi, evliyanın keramet sahibi olmasına gönderimde bulunarak halk üzerindeki etkisini göstermektedir. Öncelemenin tutarlılığı da elik keçinin işlevi bağlamında birbirlerine eklemelenen anlamsal yapılar aracılığıyla devreye girer:

$$\frac{\text{İyilik}}{\text{Kötülük}} \cong \frac{\text{Evliya}}{\text{İnsanlar}} \cong \frac{\text{Ödül}}{\text{Ceza}}$$

Evliya ve insanlar arasındaki karşıtlığın bir tarafı iyilik/kötülük karşıtlığına diğer tarafı ise ödül/ceza karşıtlığına gönderimde bulunur. Böylece bu temel karşıtlıklar alıntılanan efsanelerde folklorik değerlerin öncelemenin tutarlılığı kavramı dâhilinde folklorleştiğini gösterir.

Efsanelerde yer alan anlamsal yapıların birer söylenebirim⁴ olarak birbirlerine eklenerek tek bir anlama hizmet ettiği ve böylece folklorik değerlerin etkisöz aracılığıyla öncelemenin tutarlılığı dâhilinde öne çıkarıldığı gözlemlenmektedir. Çünkü evliyanın malı olarak efsanelerde ve dolayısıyla halk arasında değer gören elik keçilere dokunulması, zarar verilmesi yasaktır. İnsanların, evliyanın mallarına dokunmaları, kötülük olarak addedilir ve bunun sonucunda insanlar cezaya çarptırılırlar. Anlatıların derin yapısında yer alan karşıtlıkların birbirlerine eklemelenerek "evliyanın mallarına dokunmak ceza sebebidir" iletilisinin aktarıldığı ve anlatının derin yapısında yer alan edimsöz aracılığıyla yörede yaşayan insanların buna ikna edilmeye çalışıldığı görülür. Böylece folklorik bir bağlam meydana getirilmiş olur ki Thurley'nin şu görüşü burada alıntılanabilir: "Metni anlamak için bilmemiz gereken bağlam, metnin ekonomik-politik kaynağından başka bir şey değildir. Ve bu metnin arka planı değil, ön planı ve biçim-niyetidir" (1983: 101). Thurley'nin bu tespitini folklorik metinlere uyarlamak olasıdır. Metinsellik öne çıkarıldığından folklorik bağlam, metnin ortamından hareketle biçim ve anlamın oluşmasına olanak sağlayarak folklorun sahip olduğu değeri önceler. İlk efsanede, üç arkadaşın elik keçiyi vuracakları sırada çığ altında kaldıkları, ikinci efsanede çobanın ağılına giren keçileri kesen halkın yine çığ altında kaldıkları, son efsanede ise adamın bir elik keçi avladığı, karısıyla birlikte bu elik keçiyi yemesi sonucu cezaya çarptırıldıkları gözlemlenmektedir. Böylece efsanelerin anlatıldığı Giresun'da elik keçiyeye verilen değer folklorik bağlamdan hareketle bir anlatıya dönüşerek folklorik değer kazanmış ve öncelenmiştir.

Sonuç

Birçok alanda kullanılan ve disiplinlerarası bir kavram olan biçembilim ve folklor arasında bir ilişki kurmak mümkündür, çünkü folklorun özellikle yazılı ürünlerinde yer alan geleneksel ifade biçiminin biçembilimsel bir düzlemde çözümlenebilmesi mümkündür. Bunun sebebi folklorun da bir söylemi ve dolayısıyla bir biçeminin var olması-

dır. Bununla birlikte folklorun işlevleri, biçembilim kavramlarıyla bağ kurulmasını, folklorik metinlerin biçeminin ve yapısının tespit edilmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda biçembilimin temel kavramları olan koşutluk, yineleme ve sapma önceleme sınırları dâhilinde öne çıkarılabilmektedir. Böylece folklorik metinlerin hem yüzey yapısı hem de derin yapısı incelenecek ve folklorik bakımdan anlamın nasıl üretildiği ortaya konabilecektir ki söz konusu durum folklorik-biçembilim kavramını devreye sokmaktadır. Ancak folklorik metinlerin çözümlenmesi, farklı yaklaşımların birlikte kullanılmasını gerektirmiştir. Bu sebeple öncelimenin bağlaşıklığı ve öncelimenin tutarlılığı kavramları bu çalışma dâhilinde öne çıkarılarak folklor ve biçembilim arasında bağ kurulmaya çalışılmıştır. Çünkü folklorun doğasında değerlerin öncelenmesi ve önceleme dâhilinde değerlerin yinelenerek çağlar boyunca yaşaması söz konusudur. Buna göre değerlerin öncelendiği folklorik metinler hem biçemsel hem de anlamsal düzlemde belirli yapılar oluşturmaktadırlar.

Folklorik metnin biçemsel değerlerinin birbirlerine eklenmesi sonucu, metnin barındırdığı iletiyi, aktarmak istediği folklorik değeri ve işlevi öne çıkaran öncelimenin bağlaşıklığı kavramı, türkü, atasözü gibi folklorik metinlerin incelenmesinde verimli bir kavram olarak kullanılabilir. Böylece yerel olanın yüzey yapıdaki yapısal bütünlüğü folklorun işlevselliğini ve folklorik değerlerin bellekte yer edinmesine olanak sağlamaktadır.

Metnin anlamsal değerlerinin birbirine eklenmesini ifade eden tutarlılık, önceleme kavramı aracılığıyla kullanılarak folklorik değerlerin derin yapısının çözümlenebilmesini sağlar. Ancak burada folklor söylemi kavramından hareketle anlambilim ve edimbilimin etkisinin yadsınmayacağını söylemek gerekir, çünkü yapısal düzlemde gerçekleştirilen pek çok folklorik çalışmada olduğu gibi öncelimenin tutarlılığı kavramı anlamsal yapıların, folklorbirim, söylenbirim, vb. kavramların birbirlerine eklenerek tutarlılığı meydana getirdiğini ve folklorik değerleri etkisöz aracılığıyla öncelediğini göstermektedir.

YAZARLARIN KATKI DÜZEYLERİ: Birinci Yazar %100.

ETİK KOMİTE ONAYI: Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

FİNANSAL DESTEK: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KISALTMALAR

Tr.: Türkçe

İng. İngilizce

Ö: Özne

ZT: Zarf Tümleci

Y: Yüklem

NOTLAR

1. Wales'e göre ortam, "her konuşmacının günlük hayatın farklı durumlarında (ev içi sohbet, iş mektubu, telefon) sürekli olarak kullandıkları değişimi, sesin, dilbilgisinin, sözcüklerin vb. belirli özelliklerini seçmesini" (2011: 361) ifade eder.
2. Dan Ben-Amos'un görüşleri de bu görüşün oluşmasında önemli olmuştur. Ona göre folklor şu üçünden biridir: "Bir bilgi bütünü, bir düşünce biçimi veya bir tür sanat." Bu kategoriler birbirinden tamamen bağımsız değildir ve aralarındaki fark çoğunlukla bir vurgu meselesidir. Bilgi ve düşünceye odaklanmak, folklorik ürünlerin içeriğine ve bunların algılanmasına vurgu yaparken, sanata odaklanmak folklorun biçimlere ve aktarım araçlarına vurgu yapmaktadır (1971: 5).
3. Anlatımın biçimi ve içeriğin biçimi kavramları burada göstergebilimsel bir perspektifte kullanılmıştır. Hjelmslev anlatımın biçimi kavramının dizimsel bulunan dilsel biçimi, içeriğin biçimi kavramının ise bir içeriğin biçime kavuşturulduğu şeklini ifade ettiğini belirtir (1961: 57) ve bu doğrultuda içeriğin biçimi anlamsal yapıların bir araya gelerek metinde içeriği belirlediğini gösterir.

4. Folklor söyleminin incelenmesinde folklorbirim, kültürbirim gibi kavramlar öne çıkmaktadır. Anlamın en küçük folklorik birimi ve anlamın en küçük kültürel birimi olarak tanımlanan bu kavramlar, her yapıtın/anlatımın folklorik ya da kültürel birim olarak okunabileceğini gösterir (Aktulum, 2013: 97). Buna göre söylenbirim kavramı da anlamın en küçük sözlensel birimi olarak tanımlanır ve her bir söylen de kendi içerisinde bir birim olarak okunabilir. Onun içerisindeki yerel değerleri de bu bağlamda değerlendirmek ve anlambilimsel açıdan öncelendiğini söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Abrahams, Roger D. "Introductory Remarks to a Rhetorical Theory of Folklore". *The Journal of American Folklore* 81 (1968): 143-158.
- Aktulum, Kubilay. "Folklorun Evrenselleri Sorunsalı Üzerine Bir Deneme: Tanım". *Milli Folklor* 97 (Bahar 2013): 13-30.
- Aktulum, Kubilay. *Folklor ve Metinlerarasılık*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2020.
- Âşık Mahzuni Şerif. *İşte Gidiyorum Çeşm-i Siyahım*. Emre Grafson Müzik, 1998.
- Austin, J. Langshaw. *Söylemek ve Yapmak*. Çev. R. Levent Aysever. İstanbul: Metis Yayınları, 2017.
- Bascom, William R. "Folklorun Dört İşlevi". Çev. Ferya Çalış. *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*. (Yay. Haz. M. Öcal Oğuz ve Selcan Gürçayır). Ankara: Geleneksel Yayınları, 2010.
- Ben-Amos, Dan. "Toward a Definition of Folklore in Context." *The Journal of American Folklore* 84 (1971): 3-15.
- Biber, Douglas ve Conrad, Susan. *Register, Genre and Style*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
- Boas, Franz. "Stylistic Aspects of Primitive Literature". *The Journal of American Folklore* 38 (1925): 329-339.
- Bronner, Simon J. "Art, Performance, and Praxis: The Rhetoric of Contemporary Folklore Studies". *Western Folklore* 47 (1988): 75-101.
- Burke, Michael (ed). *The Routledge Handbook of Stylistics*. Londra: Routledge, 2014.
- Clark, Urszula. *An Introduction to Stylistics*. Cheltenham: Stanley Thornes, 1996.
- Çobanoğlu, Özkul. *Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü*. Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2004.
- Elçin, Şükrü. *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2010.
- Gibbons, Allison ve Whiteley, Sara. *Contemporary Stylistics*. Edinburgh University Press, 2018.
- Gökşen, Cengiz. "Giresun Efsaneleri". Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, 1999.
- Gönen, Sinan. *Batı Türklerinin Manzum Atasözleri*. Konya: Kömen Yayınları, 2011.
- Greimas, A. Julien ve Courtés, Joseph. *Semiotics and Language an Analytical Dictionary*. Bloomington: Indiana University Press, 1982.
- Halliday, M. A. K. ve Hasan, Ruqaiya. *Cohesion in English*. Londra: Longman, 1976.
- Hjelmslev, Louis. *Prolegomena to a Theory of Language*. Londra: The University of Wisconsin Press, 1969.
- İmer, Kamile ve Kocaman, Ahmet ve Özsoy, Sumru. *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2019.
- Jacobs, Melville. "A Look Ahead in Oral Literature Research". *The Journal of American Folklore* 79 (1966): 413-427.
- Jousse, Marcel. *The Oral Style*. Londra: Routledge, 2015.
- Leech, Geoffrey ve Short, Mick. *Style in Fiction a Linguistic Introduction to English Prose*. Malaysia: Pearson, 2007.
- Leech, Geoffrey. *A Linguistic Guide to English Poetry*. Londra: Longman, 1969.
- - . *Language in Literature Style and Foregrounding*. Londra: Routledge, 2013.
- Levi-Strauss, Claude. *Yaban Düşünce*. Çev. Tahsin Yücel. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016.
- Lotman, Yuri. *Düşünen Dünyaların İçinde İnsan-Metin-Semiyosfer-Tarih*. Ankara: Bilgesu Yayıncılık, 2012.
- Öznlü, Ünsal. *Edebiyat Dil Kullanımları*. Ankara: Doruk Yayıncılık, 1997.
- Saussure, Ferdinand. *Genel Dilbilim Dersleri*. Çev. Berke Vardar. Ankara: Birey ve Toplum Yayınları, 1985.
- Simpson, Paul. *Stylistics A Resource Book for Students*. Londra: Routledge, 2004.
- Snyder, Sally. "Stylistic Stratification in an Oral Tradition". *Anthropologica* 10 (1968): 235-259.
- Thurley, Geoffrey. *Counter-Modernism in Current Critical Theory*. New York: Palgrave Macmillan, 1983.
- Van Dijk, Teun A. *Studies in the Pragmatics of Discourse*. Hauge: Mouton Publishers, 1983.
- Vardar, Berke ve diğer. *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual, 2002.
- Verdonk, Peter. *The Stylistics of Poetry*. Londra: Bloomsbury Academic, 2013.
- Wales, Katie. *A Dictionary of Stylistics*. Londra: Routledge, 2011.